Cursurile de limba română la Udine – între tradiție și inovație

Teresa FERRO

Intervenția mea la această întâlnire vrea să aducă la cunoștința iluștrilor colegi câștigurile unei experiențe rezultate dintr-o radicală schimbare în concepția predării limbii și literaturii române studenților străini, activitate care a trecut printr-o restructurare inevitabilă a programelor de învățământ, prin punerea la punct a unei strategii alternative față de cele tradiționale. Și anume, mă voi referi în continuare la experiența dobândită în ultimii ani la Universitatea din Udine, de la care provin.

In iunie 2003, un cunoscut cotidian italian a dedicat un frumos articol Facultății de Limbi Străine a Universității din Udine, intitulat *Aici cealaltă Europă e deja de-a casei*. Articolul prezenta o imagine complexă și elogioasă a Facultății, care încă de la înființarea ei, în 1979, a acordat aceeași importanță celor mai vorbite limbi din lume (engleză, spaniolă, etc.) cu limbile apropiatei Europe de Est: poloneză, rusă, cehă, română, maghiară, sârbă și slovenă. Articolul semnala, printre altele, și faptul că rareori tineri care aleg să se înscrie la facultatea noastră devin profesori, marea majoritate dedicându-se altor sectoare: turismul, medierea lingvistică și culturală în domeniul comercial și industrial, ori (și asta din ce în ce mai des) consultanța de tip *public relations* pentru organizațiile internaționale și diplomatice în Italia și în străinătate. Cererea existentă la nivelul acestor noi profesiuni este atât de mare, încât tinerii deseori sunt recrutați înaintea terminării studiilor. Reforma universitară italiană realizată pe baza acordului de la Bologna (reformă care în Universitatea din Udine a avut o aplicare imediată și care, sub semnul pragmatismului, a separat limba de literatură), pe de o parte, și înființarea unui nou curs de licență în 2002-2003, cu specializarea *Medierea lingvistică și culturală pentru Europa de Est*, pe de altă parte, au conferit predării limbilor și literaturilor considerate mai puțin importante un caracter cu totul aparte, care a revoluționat modul de a învăța și de a preda limbile, favorizând, printre altele, creșterea importanței respectivelor culturi în cadrul învățământului universitar. Această capacitate de înnoire a permis facultății noastre să se situeze pe primul loc între facultățile italiene de limbi străine, pe durata a trei ani (ultima dată chiar în 2005), în baza unei evaluări anuale făcute de un important institut de statistici (Institutul Censis). Revenind la articolul despre care vorbeam, decanul facultății – pe atunci un intelectual și cercetător maghiar de seamă – declara: „Noi nu producem critici literari pesimiști [...]; vrem ca studenții noștri să vorbească cu adevărat limbile", și mai departe: „[...] Lucrul cel mai important este ca și cunoștințele lor să fie actuale și pline de viață". Pentru cine este obișnuit cu o viziune complexă a cunoașterii, această afirmație poate părea șocantă. Șocantă, de asemenea, a fost și faptul că însuși nouă, profesorilor și protagoniștilor acestei noi oferte didactice, ni s-a cerut un mare efort pentru a realiza o reformulare integrală a cursurilor: a trebuit să adecvăm pregătirea noastră științifică la noile cerințe apărute, care, la o primă vedere, nu ar fi de un nivel elevat. Aspectul mai supărător, însă,

BDD-V2577 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:35 UTC)

a fost faptul că, în marea majoritate a cazurilor, experienţa noastră de cercetători a menţinut foarte puţine legături cu activitatea pedagogică. Această schimbare a fost, aşadar, pentru noi, profesorii, foarte costisitoare din mai multe puncte de vedere, şi în unele cazuri, pentru colegii mai în vârstă, chiar frustrantă: practic, ni se cer cursuri de scurtă durată, abordând cele mai felurite tematici, cu programe simple, dar şi eficiente, structurate în aşa fel încât să nu depăşească limita impusă de creditele pe care fiecare student a decis să le dedice unui examen. Toate aceste restricţii, în alte vremuri „inacceptabile" pentru profesorul universitar, impun, în acelaşi timp, elaborarea unor programe bine gândite, cu orare şi subiecte respectate punctual, cu tematici atrăgătoare şi adaptate noilor cerinţe ale „clienţilor" nostri, adică ale studenţilor. Totuşi, după o experimentare de patru ani, care ne-a şi dat posibilitatea de a face o evaluare serioasă şi bine fundamentată, nu putem spune că reforma nu are aspecte pozitive, sau chiar extrem de pozitive. Pentru a da un exemplu, este adevărat că nu există nici o posibilitate, poate doar în cursurile de doctorat sau într-o mică secţie de specializare, ca eu să predau măcar fundamentele cercetării mele (lingvistică, filologie, istoria limbii române etc.). Experienţa mea de cercetător nu este transmisă decât în foarte puţine cazuri (lucru ce, în fond, se întâmpla şi înainte), dar asta nu înseamnă că licenţiaţii actuali sunt nepregătiţi, cum s-ar putea gândi în mod simplist: dimpotrivă, aceştia au alte competenţe, o altă pregătire care pretinde a fi completă dintr-un alt punct de vedere, acela al imediatei pătrunderi pe piaţa muncii, care, la rândul său, s-a schimbat cu desăvârşire în ultimii ani.

Personal, după încercările pe care le-am făcut şi după rezultatele obţinute în ultima vreme, cred că între situaţia care a fost (cu foarte puţini licentiaţi, având o pregătire mai mult teoretică decât practică), şi situaţia actuală, în care zeci de studenţi vin anual la cursurile de română pentru că vor să ştie bine, chiar foarte bine, nu numai limba, ci şi multe alte aspecte legate de cultura poporului român – tradiţiile, stilul de viaţă etc. –, cunoscându-i şi istoria antică şi contemporană, trecând şi prin literatură şi prin toate celelalte forme de civilizaţie şi cultură pe care acesta le-a exprimat, ei bine, dintre cele două eu zic că prefer pe deplin situaţia actuală, deoarece cu siguranţă aceasta contribuie la răspândirea acelor forme de cunoaştere de care avem o mare nevoie în preajma următoarei lărgirii europene. În plus, daţi-mi voie să spun că această afluenţă de tineri aduce un mare serviciu şi culturii ţării interesate (în cazul nostru România, dar consideraţiile sunt identice pentru toate celelalte culturi din estul Europei), în vederea unei corecte răspândiri a lor, un serviciu mult mai mare decât ar fi putut să-l facă un licenţiat din alte vremuri destinat să devină în cel mai bun caz acel „critic literar pesimist" despre care vorbeam mai sus cu cuvintele altora. Şi din acest punct de vedere – adică apropo de utilitatea şi de nevoia înnoirii strategiilor de predare a limbii şi culturii române, aşa cum se întâmplă, în bună măsură, şi la celelalte catedre de română din universităţile italiene –, aş mai propune ca demonstrare practică alte câteva reflecţii asupra situaţiei socio-economice şi culturale specifice pentru regiunea Friuli. Sunt convinsă că schimbarea pe care reforma universitară a produs-o şi pe care Universitatea friulană a ştiut să o promoveze, prin deschiderea noilor secţii de studii care au stabilit un raport mai strâns cu cererile pieţii muncii, aduce un mare avantaj culturilor mai puţin sau în mod greşit cunoscute, aşa cum este şi cazul culturii române. Noi nu putem neglija faptul că emigraţia dinspre estul Europei spre Italia şi celelalte ţări europene a pus în mişcare mai ales elementele mai puţin favorizante, mai puţin culte, nereprezentative, de fapt, pentru respectivele naţiuni. Nu este o noutate: în fond, tot aşa se întâmpla cu

BDD-V2577 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:35 UTC)

emigraţia italiană în Europa, America şi alte continente şi aşa a fost în anii ’50 ai secolului trecut, cu emigrarea care a mutat întregi familii din săracul sud al Italiei spre mai bogatul nord. S-a putut observa, deci, că în zonele în care presiunea emigraţiei a fost foarte puternică în ultimii ani şi, mai ales, unde ea s-a soldat cu un context caracterizat de o bunăstare economică relativ recentă şi foarte puţin dispusă să „metabolizeze” diversitatea culturală, imaginea străinului a pătruns într-un mod distorsionat. Aşa s-a întâmplat în bogatul Friuli, care relativ recent a lăsat în urmă un trecut de sărăcie şi care încă nu a depăşit limitele impuse de o mentalitate profund legată de lumea ţărănească, conservatoare şi rigidă în acceptarea marilor schimbări. Se ştie faptul că în faţa acestor schimbări este mult mai uşor pentru o mentalitate simplă, rigidă cum am spus, să generalizeze problematicile şi astfel să lichideze diversităţile cu formule stereotipe, decât să le caute motivaţii. Iată de ce în Friuli, dar şi în alte regiuni ale Italiei, se poate întâmpla ca în imaginarul colectiv (sau *communis opinio*), al mediilor mici şi mijlocii (aprecirea se referă la nivelul cultural şi nu economic) „român” să echivaleze nu doar cu „sărac”, ci şi cu „clandestin”, „hoţ”„ţigan” şi aşa mai departe. Tocmai în aceste zone prezenţa „şcolilor” de limbă, literatură şi cultură română este foarte importantă, astăzi mai mult decât în trecut. Aş spune, chiar că acestea reprezintă în momentul de faţă unica soluţie eficientă pentru a îndruma comunităţile care primesc emigranţii spre o corectă viziune a diversităţii lor. La această schimbare contribuie în mod hotărâtor activitatea de traducere a marilor opere de literatură contemporană, aşa cum fac extraordinar de bine colegii mei italieni, precum şi apariţia în limba italiană a unor lucrări de istorie, aşa cum a făcut în ultima vreme Institutul de Studii Transilvane, sau a gramaticilor şi manualelor de istorie literară şi culturală, aşa cum s-au realizat în ultima vreme. Dar catedrelor, după părerea mea, le revine acum şi o altă sarcină: cea de a ajunge, printr-un mesaj potrivit, la mediul respectiv, la păturile mai refractare, cele care constituie marea majoritate a populaţiei, şi care habar n-au nici de literatură, nici de istorie etc. Instituţiile culturale, cum sunt catedrele de română, sunt îndreptăţite să promoveze sub diferite forme cultura străină pe care o reprezintă (conferinţe, seminarii, dezbateri, expoziţii, cursuri pregătitoare de civilizaţie românească pentru întreprinzători etc.). Şi chiar cursurile universitare de limbă şi literatură română, în noua formulă despre care vorbeam, atrăgând un număr tot mai mare de studenţi, aduc o contribuţie puternică răspândirii într-o formulă adecvată a culturii străine, având şi un potenţial enorm, aş spune chiar greu de apreciat în momentul actual. Să ne gândim doar la impactul pe care-l au mediatorii bine pregătiţi în şcolile de copii şi tineri între 3 şi 18 ani. Studenţii noştri sunt exersaţi mai ales în ceea ce priveşte aspectele culturale ale medierii: de exemplu, în momentul de faţă la Udine avem diverse convenţii cu mai multe şcoli unde studenţii universitari îşi fac stagiul, ţinând plăcute cursuri de istorie şi de istoria culturii româneşti, adaptate la diverse nivele de vârstă, aşa cum au învăţat, la rândul lor, la Universitate, conştienţi că pe această cale – cea a cunoaşterii – se realizează creşterea culturală a întregii societăţii.

Prin urmare, aceşti studenţi nu ajută în mod simplist tânărul emigrant în rezolvarea dificultăţilor sale lingvistice, ci oferă un mare serviciu societăţii civile: pe de o parte, informează în mod corect tinerii italieni despre istoria şi cultura românească, iar pe de altă parte, contribuie la încurajarea micilor emigranţi, care învaţă să fie mândri de originea lor şi să depăşească o nedreaptă condiţie de minoritate. Există o fundamentată speranţă că pe viitor centrele noastre de română, „şcolile” noastre, cum spuneam mai

BDD-V2577 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:35 UTC)

devreme, să devină centre de agregare chiar pentru românii înşişi, favorizând păstrarea identităţii culturale în străinătate. În această privinţă, Catedra de Română de la Udine (de fapt, Universitatea din Udine prin catedra respectivă) a semnat un important şi ambiţios contract cu Administraţia Regională.

Intorcându-ne la aspectul practic – cel al cursurilor şi al programelor – cu scopul de a fundamenta toate cele spuse până acum, aş vrea să închei cu unele consideraţii ce reies din exeperienţa mea din aceşti ultimi ani. Inainte de orice alt lucru: predarea limbii. Studenţii vin la cursuri deoarece ştiu că la sfârşitul primului an vor obţine cunoştinţele necesare nivelului A1 – „Breakthrough", din cadrul european de referinţă, celui A2 la sfârşitul anului doi, iar la sfârşitul celui de a treilea an vor dobândi nivelul B2. Aşa este stabilit în contractul studenţesc şi profesorii trebuie să se ţină de cuvânt. Respectarea acestui angajament înseamnă că tocmai profesorul este cel care trebuie să predea gramatica şi sintaxa limbii, folosindu-se de criteriile gramaticii contrastive, care până în acest moment s-au dovedit cele mai eficiente în predarea limbii străine la adulţi. Studenţi de origini diferite decât cea italiană (avem deseori albanezi, sloveni, finlandezi, indieni şi în acest an până şi doi americani) sunt un caz aparte – cu adevărat problematic –, care ar merita o abordare separată. Lectorul (în Italia lector nu este un cadru didactic, ci numai cel care are în grijă partea practică şi vorbită a limbii) trebuie să urmărească evoluţia competenţelor lingvistice ale studenţilor printr-un constant şi adecvat exerciţiu, lăsând la o parte, la un moment dat, exerciţiile banale din gramaticile tradiţionale pentru a recurge la situaţii concrete ale vieţii de relaţie, atingând toate modurile de conversaţie până la însuşirea unui vocabular cu caracter cult şi intelectual. Aceasta presupune din partea lectorului un angajament puternic, entuziasm şi motivare. Nu mai amintesc despre seminariile de tehnică a traducerii şi de traducere practică monitorizată, literară şi ştiinţifică, care revin tot în sarcina profesorului. Spun doar că unul dintre primele şi cele mai vizibile rezultate este reprezentat de activitatea unui mic grup de aspiranţi traducători care îşi pregătesc licenţa sau care tocmai au obţinut-o, cu frumoase teze, care sunt serioase lucrări de traducere, practic gata pentru publicare.

Programele de literatură şi cultură au în vedere anumite idei de bază: să dea o bună cunoaştere generală a istoriei antice şi contemporane, să contribuie, prin mai multe seminarii, la cunoaşterea câtorva aspecte importante ale culturii române (tradiţie şi folclor, folclor literar, probleme religioase etc.), să simplifice problemele de istorie literară propriu-zisă, în aşa fel încât prin intermediul cursului să fie oferit acelor studenţi care vin numai la literatură un cadru plăcut şi uşor de înţeles, fără să se renunţe la un studiu mai serios destinat celor care au ales româna ca domeniu de specialitate. Dacă la toate acestea adăugăm întâlniri, conferinţe, dezbateri şi alte iniţiative pentru care profităm „fără milă" de fiecare coleg român în vizită în nord-estul Italiei, iar dacă propunem filme în română, telejurnale, piese de teatru, interviuri şi până şi seminarii de cultură alimentară, înţelegem de ce o bună parte a studenţilor consideră studiul limbii şi culturii române chiar şi amuzant, pe lângă faptul că după evaluările şi sondajele făcute în mod oficial de către Universitate, marea majoritate a studenţilor de la română se arată convinşi că obţin o pregătire de bună calitate. Cert este că, în timp ce acum câţiva ani trebuia să ne rugăm ca un student să vină cel puţin la cursurile de vară (deseori le era o frică declarată faţă de necunoscuta lume din estul Europei, despre care mass-media spuneau toate relele posibile), acum marea majoritate a studenţilor specializşti vin în România cel târziu în anul doi al cursurilor, sau cu burse regionale ori Socrates, pe

BDD-V2577 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:35 UTC)

cheltuială propie sau cu bursele de la Ministerul de Externe, cele oferite prin acord cultural, acum devenite prea puține pentru un orizont mult mai lărgit față de acum un deceniu. Sigur că această nouă situație ar avea nevoie de o nouă politică culturală din partea României, mult mai eficientă şi activă. In schimb, putem observa că Statul Român de astăzi susține lectoratele din străinătate mult mai slab decât o făcea într-un trecut destul de apropiat: nu numai că nu mai primim cărți, ci nu avem nici informațiile bibliografice prin care am putea ajunge la noutățile editoriale. Editurile trimit din partea lor cu greu cărțile, chiar dacă li se garantează plata cheltuielilor poştale. Speranța noastră este că în preajma aderării lucrurile se vor putea schimba şi că politicienii români vor considera că o politică culturală pe măsura cerințelor moderne este cea mai bună carte de vizită a unei țării.

The Romanian Language At the University of Udine: Between Tradition and Innovation

On the basis of the teaching experience in the last five years – during which at the University of Udine the Reform has been brought about according to the principles of Bologna – the author points out the most important changes that had to be made in the teaching method of the less spoken languages, among which Romanian, as of the respective cultures.

These changes have led to a more efficient language teaching, that particularly takes into account the spoken language, and to a greater widening of many aspects of the Romanian culture. Today the achieved result is that the students educated at the University of Udine have the essential instruments to come concretely into contact with such a culture, making immediately use of their skills in firms, institutions, schools, publishing houses etc

At present, such new experts are much in demand in the labour market and likely they will be much more in the future.

In this way, within the modern development in political field, both the Romanian language and the Romanian culture will find new ways of success and dissemination.

BDD-V2577 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:55:35 UTC)